

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — Agapia și mănăstirile de astăzi.
MARIA CUNȚAN. — Bradul (poezie).
T. CERCEL. — O pățanie (schiță).
D. NANU. — Sfiosul (poezie).
OVID DENSUSIANU. — Din literatura didactică (IV).
I. DARIE. — Loreley (poezie).
SC. — Notițe literare : Cărți cîudate.
RED. — Răspunsuri.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

Prin administrația «Sămănătorului» se pot procura următoarele opere din cele mai nouă ale d-lui prof. N. IORGA :

1. STUDII ȘI DOCUMENTE :

Vol. I-II. — Istoria propagandei catolice în România cu documente anexate 5 lei

Vol. III. — Scurtă istorie a Țării Românești până la 1550, cu documente anexate 2 lei

Vol. IV. — Istoria legăturilor dintre principatele române și Ardeal (1601—99) cu docum. anex. 4 lei

Vol. V. — Zapise și scrisori domnești 6 lei

2) Istoria literaturii române din secolul al XVIII
2 volume 20 lei

3) Sate și Preoți din Ardeal, care se poate procura de la Tipografia Göbl cu 2.50

A apărut:

TRADUCERI DIN VERLAINE

de D. ANGHEL și St. O. IOSIF

==== Cu o copertă ilustrată de pictorul I. Al. Steriadi. ====

PREȚUL 2 LEI

IL. CHENDI

PRELUDIÏ

Articole și cercetări literare :

DOUĂ CATEGORII.— EMINESCU (material nou de studiu). — CREANGĂ ȘI EMINESCU. — SAMSON L. BODNĂRESCU. — TH. ȘERBĂNESCU. — ÎN CHESTIUNEA LIMBEI LITERARE. — MARIA CUNȚANU ȘI MARIA CIOBAN. — IULIŢ C. SĂVESCU. — RADU D. ROSETTI. — GRIMM ÎN ROMÎNEŞTE. — TRADUCĂTORIŢ LUI HEINE. — UN POET DECADENT. — GENIUL DIN CONSTANȚA. — FRUMOASA LORELEY. — POVEŞTILE ÎN VERSURI. — SEMNE BUNE.

Preţul 2 lei 50 b.

DE VINZARE LA TOATE LIBRĂRIILE

A apărut:

VISURI DE NOROC

DE

ZAHARIA BĂRSAN

Biblioteca «SĂMĂNĂTORUL»

Preţul 2 Lei.

Sub presă :

PE PLAIU

==== Schițe de la țară ====

DE

ION CIOCÎRLAN

VASILE POP

DIN OGNA VIETII

— SCHIȚE —

Prețul 1 Leu

De vânzare la toate librăriile

POEZII

DE

MARIA CUNȚAN

1 Leu.

De vânzare în librăria Alcalay.

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNLĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

AGAPIA ȘI MĂNĂSTIRILE DE ASTĂZI

Anul trecut primirăm vestea că arde mănăstirea Văratecul, care a ars cu totul și s'a refăcut pe urmă din budgetul Ministeriului de Instrucție Publică. Sint două săptămîni de cînd Agapia, din apropierea Văratecului, a fost cuprinsă de flăcări, care aū mistuit una din cele două biserici, chiliile toate și multe case de prin prejur; ne așteptăm ca Agapia, a doua din «mănăstirile de la munte» moldovenești care se pierde, sa fie refăcută din budgetul Ministeriului de Instrucție Publică. În vara viitoare, avem toată nădejdea că se va da iarăși materie de acest fel ziarelor cu coloanele flămînde, că se vor zgudui iarăși nervii moleșiți de căldură ai onoratului public prin vre-un alt spectacol de pirotehnie mănăstirească: cea mai apropiată mănăstire de la Nord saū de la Sud (Neamțul a mai ars și în 1861) se va face jăratec și piatră afumată: apoi ea va fi refăcută din budgetul Ministeriului de Instrucție Publică. Așa se transformă, după nevoile mai înnalte ale timpului, toate, într'o societate plină de viață cum e de sigur societatea noastră: oameni, legi, instituții, năravuri vechi și năravuri nouă, mănăstiri și biserici.

Totuși pentru destul de multă lume (și în afară de bietele bătrîne căroro li-a ars lădița saū scrinul cu banii și sculele) e un mare păcat că Agapia nu va mai exista de acum înnainte de cît printr'o jertfă in budgetul Ministeriului de Instrucție Publică. Văratecul, premergătorul în nenorocire, era o clădire oarecare, înjghebată abia cu o sută de ani în urmă. Cu Agapia e însă alt-fel. De la Doamna Elena, mlădița de Despot sîrbesc, soția unui Domn al Moldovei ca Petru Rareș, pînă la marele pictor român Nicolae Grigorescu, generație după generație aū grămădit amintiri în zidurile pe care s'a prelins dăunăzi, înghițind toate aceste amintiri scumpe, elementul distrugător.

Este o Agapie din deal și era o Agapie din vale. Pe cea d'întîiu

și mai veche, a înălțat-o marea închinătoare a lui Dumnezeu prin zidire de lăcașuri sfinte, Elena Despotovna, a lui Petru-Vodă, care nu și-a cruțat prin această rivnă către Cer un fiu de moarte silnică, un altul de peire în întunerecul lepădării de lege, o fată de viața în nelegiuiri singeroase, o alta de tovărășia cu un soț ca Alexandru Lăpușeanu, care începu puind să se zugrume Doamna Elena. Apoi supt alt Petru-Vodă, Șchiopul, Mitropolitul de atunci al Moldovei, Nicanor, se făcu al doilea ctitor al mănăstirii, și între călugări — inlocuiți foarte tîrziu cu călugărițe — stătu în strană, lingă popa Serafim și alții, fostul ierarh al Moldovei, pînă ce moartea-l așeză supt lespezile pe care lunecase pînă atunci pasul lui slab de bătrîn. Și legenda, care cîntă în umbra măririlor veștede, știe să spuie despre tînărul Aron, nepotul Mitropolitului, care, «avînd dragoste cu o călugăriță tînără» de la schitul Hilioara din apropiere, se furișă de supt ochii cucernicului unchiu și apuca potecile de munte unde-l călăuzia iubirea. Pînă ce într'o zi, calul său se oșri înaintea lui Nicanor, tîind în piatra stîncii un semn care se găsi pe urmă. Iar călărețul, care puse să se scrie apoi lucrul pe stîncă, porni înspăimîntat în lumea mare, de unde se întoarse—Domn.

Cu vre-o cincizeci de ani mai tîrziu, un frate al lui Vasile Lupu, care se zice că s'ar fi dat drept fiul acestui Aron vînător la munte în viile oprite ale lui Dumnezeu, clădi cealaltă mănăstire a Agapiei. Peste alți cincizeci de ani, Joimirii cuceritori ai regelui Poloniei se așezară în mănăstirea împrejmuită de ziduri ca într'o cetate, rotindu-se dintr'însa spre șesurile vecine, ca niște vulturi de pradă. Cam un veac după ieșirea lor, Alexandru Moruzi întemeie seminariul de la Socola, și călugărițile care plecară înaintea celor d'întăiu dascăli de preoție ai Moldovei, luară în primire, după o lungă călătorie spre munte, chiliile de unde sunase a războiu și jaf trimbițele străinului. Ele se întîlniră în această mare chinovie cu maicile de la schitul vecin al Văratecului și cu altele încă, dintr'un al treilea lăcaș, alcătuint împreună o mîndră mănăstire model, pentru care domnescul întemeietor prevedea «un dascăl bătrîn, procopsit la învățatură, ca să învețe pe maice carte grecească și elinească», îndemnîndu-le în același timp, pe aceste ucenice ale învățaturii, «să fie cu silință a lucra lucruri de mînă, adică cusături și hramuri, chilimuri și cusături de veșminte archierești și alte iscusite lucruri; care acele sînt pentru cinste și folosul lor, și pentru podoaba patriei». La începutul carierei sale, înainte de a cunoaște pe maeștrii Apusului, pictorul Grigo-

rescu făcu ceia ce făcuse înaintașii săi, zugrăvii de odinioară, înfățișînd prin meșteșugul său credincioșilor icoanele credinții lor ¹.

Astăzi, din zugrăveli, din multe odăjdii și vechi lucruri scumpe n'a mai rămas decît scrum.

În locul bisericii distruse, sfințită și prin multa rugăciune omească ce s'a înălțat spre altarul ei, se va ridica o contrafacere, căreia, dacă nu asămănarea, îi va lipsi farmecul. Pentru călugărițile deprinse cu acest orizont, pentru întreprinzătorii de lucrări publice, reclădirea va fi un lucru bine primit; mai potrivit însă ar fi alt ceva pe locul ars: un stîlp pe care să se însemne trainic nevrednicia unei vremi care plutește între un trecut neînțeles, desprețuit, aproape uitat, și între un viitor pe care nu-l vede limpede și spre care nu găsește calea. Aceasta și întru cît privește mănăstirile.

Odată ele constituiau comoara, singura comoară a artei noastre: n'aveam viață orășenească, n'aveam castele feudale, ci numai sărăcie sau puțină avere neconținut amenințată. Lipsia răgazul și siguranța, într'o viață cu viitorul închis. Numai în unghiuri de munte bine ferite sau în preajma puterii scăzute a Domnului, se înălțau clădiri durabile de piatră, și pentru împodobirea lor se cheltuiau silințele alcătuitoarelor de lucruri frumoase.

Mănăstirile îndeplineau însă și însemnate roluri politice, sociale și culturale: erau cetăți, adăposturi pentru oameni, scule și bani în vremi de primejdie. Fiecare-și avea școala, și de aici porniau preoții, Vlădicii, Mitropoliții. Aici se scriau, aici se tipăreau chiar cărțile: la Cîmpulung, Govora, Neamț, Tîrgoviște, Iași. Feciorul de boier slab de minte, soiul rău ce nu se putea îndrepta, meziniî cari trebuiau să dispară pentru ca fratele cel mai mare să moștenească averea, fetele fără zestre purtînd un nume mare, acele ce păcătuiseră, văduvele ce nu mai aveau nimic pe lume, vinovații față de Domnie, nevolicii fără leac își găseau odihna sau pedeapsa, chilia de durere sau de păreri de rău umbrite de moartea apropiată, în mănăstiri, — care erau și ceia ce în vechiul regim frances era Bastilia.

Apoi a venit secularizarea, pe care toată lumea o recunoaște îndreptățită. Dar toată lumea o vede, pentru mănăstiri, neroditoare. Cea mai abjectă lenă și necunoștință de carte, cele mai josnice viții își găsiră, sau își păstrară, locul în chiliile dărapănite din jurul bisericii

¹ Legenda lui Aron-Vodă, de Neculcea, se află în ale mele *Studii și documente*, III, pp. 38-9. Pentru mănăstire, cetitorul poate vedea articolul d-lui I. Bianu, în revista *Columna lui Traian*, 1882, no. 2, și episcopul Melhisedec, *Notițe istorice și archeologice*, p. 28 și urm.

neingrijite. Școala, elementul boieresc, dispăruse odată cu averea. Din cînd în cînd, lenea și destrăbălarea ieau foc, și mănăstirea arde, firește, ca o ispășire.

Dar Statul are răspunderi față de comorile de artă și istorie care ard: o grea răspundere. Și el e dator a face una din două: sau a face din ele, ca Italianii, muzee goale de trîntori și bine păzite, sau — ceia ce e mai bine — a aduce albine în locul trîntorilor, și albine harnice, pricepute, luminate, care, în ateliere mănăstirești, să se închine lui Dumnezeu și țerii, lucrînd spre învățătura satelor, — pe alte căi, dar tot ca odinioară.

N. IORGA.

August 1968 scriere

BRADUL

Pe gînduri cad
Și ploaia cerne
In picuri mari, —
Mă uit la brad
Cum vîntu-î bate
Cetine rari.

El ne-a umbrit;
Sub a lui ramuri
Fugeam de ploii...
Cînd ne-am iubit,
El era tinăr,
Tineri și noi.

Pe gînduri cad,
Și ploaia cerne
In picuri mari...
Mă uit la brad
Cum vîntu-î bate
Cetine rari...

Azi e pălit,
Și 'n multe rînduri
L'am întrebat:
Vei fi de-ajuns
De patru scînduri
Bătrîne..., brad?

MARIA CUNȚAN.

O PĂȚANIE

Fusese cumetrie la toartă, căci se'noptase bine cînd au scăpat lăutarii d'a pus Guia țambalagiul ale două gloabe la căruț, din porunca tătine-său Olelică. Cînd fu gata, Olelică se sui printre leoce cu vioara subțioară, potrivi țambalul lui Gruia în fundul căruței pe o mîină de fin căpătat de la rumîn, apoi se sui Gilcă cu cobza 'n brațe și în sfîrșit și Guia punînd piciorul pe răscruți își făcu vînt și se alivăni în gura căruțului, apucînd hățurile.

— «Mai rămîneți sănătoși!»

— «Umblați sănătoși! Așa cum v'am spus, lăsați șușaua și țineți hart pe islaz pe urmă de căruță, că vă scoate la otereac, și d'acolo mergeți drept și o să ieșiți iar în șușa. De, dacă nu mai vreți să stați! O să v'apuce și ploaia».

Dar Guia detese biciu mîrtoagelor pe la jumătatea acestor vorbe și în urma căruțului un flăcăiandru închise poarta.

Lumină nu se pusese încă și se mai ridicau și nori de la asfințit. Intuneric se făcea din ce în ce mai tare. De la marginea satului cotiră cum îi învățaseră romîni, lăsînd la dreapta șoseaua vecinală care ocolea prin alt sat. Curînd se afundară între două tarlale de porumb, care pentru căruțul lor scund era un adevărat crîng primedios în care intră cine-va cu grije și cu frica'n sin. Multe se întîmplă și între porumburile astea. Dacă e un om rău, ascuns unde-va prin el să fie cit de departe, el simte și iese drumetului înainte. Lupul se ia după miros și după clopotele oilor, hoțul se ia după trîncănitul căruții : Doamne ferește! Și apăi nu păcănea mai prost jurata aia de teleagă! Drumeacul glodoros și șleuit, cum sînt toate drumurile care nu sînt umblate nici prea mult nici prea puțin, făcea căruțul să se frămînte din toate balamalele, săltînd cînd de-o leocă cînd de alta.

Asta semăna o păcăleală. Parcă într'adins îi îndreptase pe drunu-ăsta rău, hoțul de rumîn. Dă ce n'au vrut și ei să mai stea peste tocmeală, ia măcar până dimineața, cînd se 'ncheie cheful cu puțin înaintea zorilor prin chiote și danț pe mijlocul satului, ca să se petreacă nașul până acasă? Și nu le-ar fi fost de geaba, căci beau și ei pin' se săturau și le mai umplea acoloa brișca de nutreț. Dar acuma, dac'au plecat, ce-au folosit? Iaca glagorie că nu e, și, nu zi aia, dar dacă se 'ntîmplă. Doamne ferește, de le iese cine-va 'nnainte,

le dă una 'n cap, le ia caii și brișca și p'aci ți-e drumul! Cine i-a pus să plece pe întunerecu-ăsta ca'n fundul iadului, unde ci-că să morînesc bioli? Și-apoi nici porumburile nu mai sfîrșesc.

Cam aste gînduri se învîrteau prin mintea țiganilor, și îi apucă atita părere de rău că plecaseră și atita urit de besna aceea, în cît începură să se certe; cearta țigănească se aprinde mai lesne de cît iasca. Întîi le fu teamă de glasul lor propriu, dar apoi prinseră a se îndirji la ceartă cu glas tare, căci își ziceau în fundul cugetului lor că un hoț nu și-ar mai întinde picerele să iasă 'n drum la niște ba-ragladine ca ei, să s'aleagă cu prafu dă pă tobă!

Dar de o dată epele se opresc nu tocmai speriate, ba încă cu mulțumire, în cît țiganii crezură că sînt stătute de drum.

«Hi! gloabelor, mincav'ar lupii!» Și vreasc, vreasc! peste șoldurile slăbănoage ale dobitoacelor.

«Hi!» dar de geaba; epele deteră să urnească din loc, dar apărare din cap, sforăiră bătînd de cite-va orî surd copitele nepotcovite în glod. Un fior străbătu pe cite și trei țiganii ca un curent electric pe trei oameni ce s'ar ține de mină.

Olelică își luă inima 'n dinți și slozni: «Dă-te tată jos!». Guia se scărpină la zăluf, își dete pălăria pe ceafă dar se aplecă doar spre oiște și holbă ochii în întunerec spre capul oiștei.

Spre marea lui spaimă zări prin întunerec înaintea cailor un trup de voinic cu niște umeri lați, un gît ca de vițel și o căciulă mocănească îndesată sdравn pe ochi și pe urechi.

«Cottar mo!» Atit putu să țină și i se încheștă gura. Era un om rău și s'a isprăvit, se așteptau doar să sară la ei, să-i pisăgească; schimbare cite-va vorbe aprinse în țigănește, apoi se opriră să asculte spăimîntați și curioși. Tăcerea nu se întrerupse până cînd Olelică-și luă inima'n dinți și vorbi cu un ton foarte asigurator:

«N'avem nimic, mîncați-aș ochii, sîntem lăutari, iaca venim de la o cumetrie și noi: să mă bată Dumnezeu dacă-ți spun minciuni!»

O fluerătură se auzi la oare-care depărtare. Era de sigur un tovarăș care se depărtase și fluera și pe cei-l-alți hoți din porumb de pe unde erau risipiți ca să-i poată despuia mai în regulă pe țiganii. Olelică îndrăzni iar să vorbească, dar să se miște din căruț vre unul din ei, neam!

«Zău, mînca-te-aș, dă-ne drumu că sîntem lăutari, am cîntat pă malai, fă-ți pomană de ne lasă, zău!... Ia, dacă vrei să mă crezi, să-ți spun pe dreptu lu Dumnezeu, numa pă rubl' asta am cîntatără toată ziua, ia!» Se scotoceșce prin gheroc de hasma și deslegînd-o aruncă o piesă de doi lei înaintea cailor. Piesa se lovesce de capătul

oiștei și cade jos zăngănind. Dar namila de voinic desprețuitor nu voesce să s'aplece după ea. Atunci Olelică ia și o piesă de cincî lei și ultima și o asvirle, oțerindu-se:

Iacă-o și p'asta și nu mai am să vie și Moș-Dumnezeu! Acuma să mă jupoî dac'ai mai găsi la sufletu meu o chioară! Daca vrei, să-ți mai fac și o cîntare, să mă pomenești barem!» Apoi se răsti la tovarăși, cari stăteau locului încremeniți, înhăță țambalul și i-l petrecu lui Guia după gît, ciupi coardele vioarei încet la ureche, și începu să dirdie țigăneasca, întii singur cite-va clipe, apoi se luă și Gilcă cu cobza, și în sfîrșit și Guia, scoțînd măiuțele din buzunar, își făcu intrarea în cîntec.

Și zi-i, și trage-i. Ai fi crezut că haiducul o să 'nceapă să bată talpa la pămînt, iar coceniî de porumb să tresară din foile lor lungi nerăbdători, ca pentru a se prinde într'o horă împrejurul căruței, precum odinioară la melosul unui cîntăreț antic lucrurile neinsuflețite prindeau viață. Dar se speriară doar epele, urniră nițel, însă voinicul făcu un pas pină 'ntre gîturile lor, de unde părea mai dirz și mai amenințător bieților țiganî. Acum Olelică o dete 'ntr'un cîntec domol, să îmblînzească o inimă de piatră, nu într'un cîntec de haiducie, de care știa mai multe, fiind-că nici lupul nu se îmblînzește cu carne crudă, nici hoțul cu cîntec de haiducie.

Pasăre galbenă'n cioc,
Rău mî-ai cîntat de noroc!

Se isprăvi cîntecul, începură altul; se mai isprăvi și ăsta, și, cînd se găteau să înceapă, apare a doua umbră din porumb, care se îndreptează cu pași siguri spre tovarăș. Țiganii nu mai stătură la gînduri, și iară începură mai virtos. Dar de-o dată încremeniră în mijlocul cîntecului, la auzul unui glas.

— «Măi Olelică, ia mai stăi, ia dă-te jos! Asta muream și n'o mai vedeam!».

— D-ta ești moș Gheorghe? Da bine ce te-ai apucat, sărac de maica mea, la vreme de bătrînețe să...

— Ia tacă-ți ciocu, dă-te jos și vino'ncoace nițel!

Țiganul, care știa bine pe moș Gheorghe din satul lui de omul cel mai cum se cade se dete de rușine jos, însă o cîrmi pe la fundul căruței, apoi vîzînd că nu se ia nimenea după el, se apropie de moș Gheorghe cu inima 'ndoită.

— Aoleo, cu d'al de voi să prăpădește lumea! Vin, măi omule

de vezi! Uite c'ați proptit în crucea mare a puțului părăsit de la hotar! Voi nici nu știți pe unde vă treziți!

Țiganul se apropie și-'și face cruce.

— Ei, acum ce mai zici?

— Zău, dă n'ar fi cruce, aș zice c'a fost aci dracu, să mă bată Dumnezeu!

T. CERCEL

SFIOSUL

Vă știu! La fel sunteți cu toate,
De-ați fi cumiți, de-ați fi nebune:
Voi nu ghiciți cit farmec, poate,
V'ascundem noi în sficiune...

Vă 'ncintă doar cuceritori,
Impertinenta mustăcioară;
Trufia rece vă 'nfoară, —
Nu cei umili, adoratori.

Și, totuși, nu știți ce mândrie
Aleasă, gingașe se 'neacă
În ochii cari se apleacă
Învinși de-a voastră ironie;

În pasul grabnic care trece
Pe lângă voi..., în alba frunte,
Ce nu se 'ntoarce să înfrunte
Privirea adorată, rece!

I-e frică de realitate,
Și soarbe 'n lungile tăceri
Acele sfinte mîngieri
Ce vin din suflet nechemate!

Adinc în viața-i solitară
Frumoșii voștri ochi re'nvie,
Ca 'n apa lacului pustie
Luceferii tăcuți de seară.

Nici cind a voastră 'mbrățișare,
Cu sărutări topite 'n foc,
Nu-î vor reda atit noroc
C'a visului înforare.

O! nimeni dintre voi nu'l plîngă:
El e mai sus de repezi clipe;
Al vostru dor, cu grele-aripe
Abia de poate să'l atingă.

Ce-î pasă lui că tremurinde
Vă string rivalii 'n umbra serei —
El nu-și dă farmecul tăcerei
În schimbul grabnicei izbinde!

D. NANU.

DIN LITERATURA DIDACTICĂ

IV

Ajungînd la *perioada critică*, autorii¹ încep și o caracterizează ast-fel: «Marea încurajare dată orî-căruî scria, proclamată prin principiul lui Eliade: *scrieți băeți, numai scrieți* a adus natural o prea mare libertate în literatură, încît s'a simțit nevoe de o reacțiune care să zică: *băeți, nu mai scrieți*. Această reacțiune este reprezentată prin așa numita «direcțiune nouă», care întemeie la Iași revista «*Convorbiri literare*». Așa s'ar fi strigat, după autori, pe la 1860, *băieți, jos condeiele*, dar existența *Convorbirelor literare* protestează că s'ar fi recurs, pentru progresul literaturii, la o asemenea inchisitorială măsură. Sau poate autorii — ași zice mai bine unul din ei, al doilea în ordine alfabetică — confundă amintiri nouă din viața de colaborator...

Din lupta între curentul inaugurat la Iași și cel reprezentat de cîte-va reviste din București, despre cari ni se spune că «aū dispărut curînd, pe cînd «*Convorbirile*» aū continuat să apară și unii din adversarii acestei publicațiuni aū devenit chiar colaboratori ai ei», a rezultat, zic autorii, că «judcățile entusiaste pentru unii scriitori din trecut s'aū modificat; s'aū deosebit mai ales calitățile estetice și însușirile științifice de poruirea ce a putut să provoace o operă din timpul acela» (p. 421). Și să mai cerem elevilor să scrie bine gîdit: ar putea protesta că se iartă să se scrie și alt-fel!

Cred autorii că în modul acesta aū reușit să dea o idee limpede de desvoltarea literaturii romîne, de diferitele direcții cari s'aū manifestat în ea, de partea luată de scriitori la schimbările întimplite în viața noastră literară din secolul trecut: sînt grupările date de dinșii totdeauna nimerite? Am dreptul să mă îndoesc și să spun pentru ce.

Din toate așa zisele «recapitulări» înșirate pe cîte-va pagini am impresia că autorii nu sînt stăpîni pe transformările lente care s'aū petrecut în epoca pe care o studiază, de trecerile de la o școală la alta, de conflictele între deosebitele curente și de împrejurările caracteristice care aū adus slăbirea saū triumful unuia din ele; autorii n'aū prins tot-dea-una bine firul faptelor, pentru că ceea ce se numește «simț istoric» le lipsește.

¹ Pentru că cetitorii aū putut uita din numărul trecut de cine este vorba, amintesc că sînt d-nii G. Adamescu și M. Dragomirescu.

Sub ce înfățișare variată în felul ei ni se presintă în cele dintii decenii ale secolului trecut literatura noastră! De o parte, vechea tradiție grecească, de altă parte începuturile mai pronunțate de influență francesă urmată de slabe manifestațiuni de influență italiană și în același timp atmosfera creată de învățații transilvăneni, în care pătrund și cite-va tendințe de asimilare a literaturilor vechi, precum și cite-va încercări de apropiere de literatura germană; iar sub toate acestea spiritul propriu românesc, acel ce-va mai mult sau mai puțin neschimbat din firea noastră și pe care tot pe atunci—dar mai ales mai târziu—scriitorii aveau să-l regăsească în literatura noastră populară. Cum s'aun încrucișat toate aceste curente, cum s'aun modificat de multe ori unul sub înriurirea celor-lalte și de la un scriitor la altul, cum în aceeași epocă sint adese-ori tot așa de bine reprezentate și un curent și altul, — toate aceste chestiuni nu sint lămurite precum ar fi trebuit, pentru că autorii nu le-aun urmărit și nu le stăpinesc de ajuns.

Dacă curiozitatea i-ar fi dus să desfacă scrieri care nu se citează des, edițiuni sau aprețieri ce-va mai bune de cit cele din bibliotecile de popularizare și antologii, articole din reviste de acum cincî-zeci de ani, care reclamă din cînd în cînd să se sufle praful ce le acopere în bibliotecă, literatura romînească li s'ar fi înfățișat autorilor în multe puncte cu totul alt-fel. Ar fi vădut d. ex. că ceea-ce dînșii numesc *perioada critică* nu începe de la 1860, ci este ceva mai veche, de pe la 1840: că multe din ideile cari aun intrat în programul «Convorbirilor literare», fusese formulate și susținute cu o energie al cărei ecoi s'a pierdut prea de vreme, de Cogălniceanu, Russo și Alexandri în paginile cu cirilicele rebarbative astă-zî pentru unii ale *Daciei literare* și *Romîniei literare*; ar fi văzut iaiășî că *curentul poporan* a fost și el pregătit încetul cu încetul, că urme de oare-care poezie populară găsim deja la Ienăchiță Văcărescu, a cărui activitate poetică n'a fost demnă, ca și a lui Conachi, să atragă atențiunea autorilor, de și însamnă ce-va mai mult de cit adormitoarele alcătuirii poetice ale lui Barac și Aron. Și, dacă autorii și-ar fi format judecata în cercetarea și aprețierea dreaptă a acestui trecut mai îndepărtat, ar fi ajuns să înțeleagă și să judece mai bine și epoca mai nouă, despre care numai printr'o exagerare aun putut spune că «ideile fundamentale ale «Convorbirilor» aun călăuzit mai toată mișcarea literară de la 1870 încoace» (p. 422).

Dacă autorii s'ar fi pregătit alt-fel de cum ne arată, ar mai fi înțeles încă un lucru, care i-ar fi îndemnat la o altă împărțire a manualului D-lor. Ar fi văzut că divisiunea în *perioada eroică* și *critică*

este defectuoasă, cînd vrea să caracterizezi literatura anterioară datei aproximative 1860 și pe cea posterioară ei, pentru motivul că unele din individualitățile care se manifestă într'una sau într'alta din aceste epoci nu represintă tot-dea-una spiritul dominant al ei, așa cum voesc autorii să-l caracterizeze, că un scriitor, de și din punct de vedere cronologic aparține epocii mai vechi, din punctul de vedere literar intră de drept mai mult în epoca posterioară—sau invers. De ce, d. ex., Alexandrescu n'ar putea figura în perioada critică, cînd sînt atîtea părți comune între el și cîți-va din scriitorii acestei perioade? Și tot așa cu Bălcescu. Autorii însă îi pun în capitolul despre influența francesă. Sau un cas opus. I se poate da, fără contestație, d-lui Hasdeu un loc exclusiv în perioada critică? Ne-am fi mirat să-l întâlnim în perioada eroică, eu i-aș zice romantică? Sau, dacă autorii l-au trecut acolo, nu trebuia să amintească măcar în treacăt de transmisiunea chiar în perioada critică a unor manifestațiuni, mai sgomotoase sau mai domoale, din epoca precedentă, a unor reminiscențe, mai transparente sau mai ascunse, de curajos romantism? De altmintrelea, împărțirea D-lui Hasdeu în două ar fi corespuns mai bine sistemului de mutilare literară a autorilor; cu Alexandri au fost mai cruzi: l-au împărțit în trei.

Acesta este planul urmat de autori; el se condamnă, cum se vede de sine. Era, firește, mai potrivit și mai limpede să se ia individualitatea fie-cărui scriitor și să se urmărească în toate manifestațiunile lui, iar cite-va capitole de priviri și caracterisări generale să dea icoana desvoltării totale a literaturii în diferite epoce, legătura și succesiunea faptelor. De altmintrelea nu e nici locul să arăt autorilor mai de aproape planul ce trebuia urmat într'un asemenea manual; mi-ar mulțumi prea mult; e destul că am criticat ceia ce ni s'a dat de dinșii.

În alte puncte, cartea se presintă tot așa de slab.

Biografiile nu răspund citu-și de puțin punctului cerut de programă, și ele trebuie să fie «bucăți de cetire bine scrise pentru a provoca în elev respectul și admirația pentru bărbații noștri mari». Din biografia lui Alexandri: «adună poesii populare pe care avea să le dea la lumină mai tîrziu cu atîta efect; muri la Mircești lingă frumoasa luncă, pe care a cîntat-o cu atîta talent» (pp. 225, 226); în a lui Șincai: «se leapădă de călugărie și intră în ceartă cu episcopul Bob» (p. 7); despre Petru Maior: «a devenit..... potopop al unei provincii» (p. 13); despre Alexandrescu: «Bibescu..... îl favorisă foarte mult, dar nu-l transformă în lingușitor, fu director al departamentului credinții..... dar eși din acest post ambiționat de mulți tot așa de

sărac precum intrase» (p. 123); despre Donici: «cariera armelor se vede că nu se potrivea cu caracterul său....ar fi voit o ocupație... mai nobilă în fond; pe Romîni.... de copil se obișnuise a-i iubi» (p. 132); despre Bolintineanu. «de la 1866 se retrase din viața politică, ocupîndu-se cu literatura...» dar ducînd o existență nenorocită, (p. 196).

Ca inexactități relevez:

A 3-a ediție a *Istoriei* lui Petru Maior nu s'a editat de Societatea «Romînia jună» ci de «Petru Maior» din Buda-Pesta (p. 22).

Gazeta literară în care Kopitan a polemisat cu P. Maior nu era tipărită «pe iatinește», era *Wiener Allgemeine Litteraturzeitung* (p. 22). Asachi n'a murit la 1871, ci la 1869, cum am spus-o nu știu de cite ori (p. 48; de alt-fel data nașterii lipsește). Nu e adevărat că Cogălniceanu ar fi fost precedat în publicarea de izvoare istorice de Bălcescu și Laurian (p. 97): *Archiva rom.* apare la 1841 și *Magazinul istoric* la 1845. Barac nu-î născut la 1779, ci la 1776 (p. 253). Nu-î exact să se spună despre Lambrior că în urmă-î «mulți elevi căutară să lămurească și amănuntele după punctele principale determinate de dinsul» (p. 423). O greșeală de tipar trebuie să fie 1846, în loc de 1816, data nașterii lui Mureșeanu (p. 98).

Nu putem aduce laude nici stilului autorilor, care ni-î de alt-fel cunoscut; găsim multe expresii rău alese, vulgare, negîndite, frase neîngrijite, incoherente: «Petru Maior... nu se lasă nici acum și răspunde» (p. 23); «purtătorii de învățături» (p. 47); «purtătoarea ideilor de egalitate» (e vorba de l. franceză, p. 240); «curentul latinist... sugrumă repede și fără forme influența grecească» (p. 241); «Anton Pann captivează.... populațiunea incultă și săracă din Capitală și din provincii și necesitatea de a ceti.... silește pe nenumărați băeți de prin prăvălii și de prin mahalale să petreacă orele libere descifrînd bucățile — mai tirziu literile (rem. precisiunea) — din tipăriturile acestui scriitor» (p. 259); în *O ședătoare la țară* (p. 260) ni se vorbește de îndoparea cu păsat; «revoluțiunea franceză cea mare» (p. 262); la analiza unor versuri a lui Vlahuță, despre care spune că în scrierile lui «se vede mai multă dragoste de a trăi de cit în operele lui Eminescu» (p. 426), cetim observația: «nota dureroasă e mai plîngeroasă» (p. 392); «înfierbințeala» este impropriu (p. 423); o frază tipică de incoherență de gîndire e: «școala latinistă a fost de asemenea în mare parte dărîmată de lupta întreprinsă de «Convorbiri» și, prin chiar acest fapt, scriitorii noștri s'aū întors la vorbe vechi, decî la opere vechi» (p. 422).

Sînt și greșeli elementare de gramatică, acorduri neliterare: «ace-

lora care ne tăgăduia;» «asupra acesteia el răspunde» (p. 22); «din această greșală a lui Eliade decurse semnele sale proprii în ortografie (p. 77); «cît slăbește farmecul discursului său latinismele»; «adoptarea amîndoror direcțiunele sint o caracteristică» (p. 241—242); «scrieri..... îndreptate special pentru popor» (p. 225); «amîndouă aceste literaturî..... suferă transformări» (p. 416); «bocetele sint cîntecele ce se obicinuește la înmormintări» (p. 421).

Așa scriu profesorii de limba romînă, și asemenea cărți se presintă la aprobare. De alt-fel și manuale de felul acesta și-ar putea găsi și ele întrebuițarea în școală ca text de citire, pentru că, după cum spune programul: «din clasa a V-a înainte se vor ceti și bucăți mediocre și chiar rele pentru a deprinde pe elevi cu critica literară, pentru a-î face — prin operațiune inversă — să înțeleagă calitățile de stil și de limbă.»

OVID DENSUSIANU.

LORELEY

— DIN HEINE —

Eu nu știu ce poate să fie
Că 'mî sună mereu în urechi
Cu vecinica-î melancolie
Un basmu din zilele vechi.

Se 'ntunecă fără de veste,
Lin apele Rinului curg
Și cresc ale munților creste,
Măreț strălucind în amurg.

Pe stîncă un chip de temeie
S'arată din negură blind,
Brățara-î de aur schinteie,
Ea 'și pieptenă părul, cîntind.

Ea 'și pieptenă părul și cîntă
Un cîntec de vrajă al ei:
Te farmecă și te 'nspăimîntă
Cîntarea frumoasei femeî.

Pescarul, nebun, se repede
 Cu luntrea lui mică și, dus,
 Nici valuri, nici stincă nu vede —
 El caută numai în sus.

Viltoarea-l isbește de coasta
 Stincoasă, — și moare 'necat :
 Loreley a făcut-o aceasta
 Cu viersul ei fermecat.

I. DARIE.

NOTIȚE LITERARE

Cărți ciudate.—Mult mai norocos de cit alții, cetitorul român are parte de un soiū special de producțiune a tiparului, care contribuie cu belșug — la înveselirea lui. Cărțile ciudate! Unde — dacă nu la noi — huzurim de ele, cum nu se mai pomenește la alte neamuri civilizate?.. Care altă literatură se mai poate mândri cu o bogăție atit de vastă în *splendori ale tiparului*, de carī să te crucești, dacă ești de felul tăū un om mai posac, de carī să te prăpădești de rīs, dacă ești mai cuminte și te știi feri în lumea asta rea de grijile fără de rost, cind atitea altele cu rostul lor te pasc.

Într'una din zilele astea căutam prin rafturile unei librării cărțile nouă. Între toate — și erau mulțișoare — numai două avură darul să-mi atragă atenția. Una era o broșură națională, cu cincī drapele tricolore pe copertă : trebuia s'o iaū. Cea-laltă, și mai seducătoare, purta un motto elogios al unui profesor cu o foarte bună reputație despre sine însuși : trebuia s'o iaū și pe asta. Răsfoindu-le, care nu-mi fu bucuria, descoperind două giuvaere din splendorile tiparului nostru, două — cărți ciudate.

* * *

Cea dintūi («Zece Mai. Conferință ținută la serbarea școlară dela 10 Mai 1903, de Pompiliu Eliade, București, C. Göbl 1903») este opera unui domn profesor, care a scris o lucrare de valoare pentru știința românească. Îmi păru decī lucru și mai ciudat, să-l surprind într'o lumină cu totul alta în această broșură... decorată cu cincī drapele naționale. Căci iată ce-mi văzură ochii între altele :

Autorul, menit să rostească cuvīntul apologetic spre amintirea unei

marî zile a neamului, începe cu multă solemnitate prin a constata, că... «nu văzuse încă lumina zilei la 10 Mai 1866». Au urmat, de sigur, aplause furtunoase în ziua memorabilă, cînd s'a spus pentru întiași dată acest mare adevăr istoric !

Alta : «...o națiune nu-și începe adevărata ei ființă de cit în momentul în care... devine «lea» (adecă Iea cu ortografia cea mai fonetică? !).»

Alta : «... adevărata Romînie nu există de cit dela 1877 încoace... și cel ce vă vorbește... *îeste cu șapte ani mai în vîrstă de cit țara lui*». Aici, distinsul și numerosul public va fi erupt în sguduitoare și nesfirșite strigăte de «Să trăiască!» — să trăiască adecă țara și în special fiul ei venerabil care-î cu șapte ani mai în vîrstă de cit tî-năra-î mamă...

Ajunge? Dacă nu, aș mai putea cita și altele — ciudățeniî tot atit de marî —, cari sunt însă mai puțin înveselitoare ; de aceea le și tac. Într'adevăr, nu-î tocmai înveselitor să vezi cum un profesor de seamă, om serios și de gust, nu găsește alte accente omagiale nicî chiar către Suveran, de cit parafrazări sarbede ca :

«*Promettre*» — *ç'avait été toujours «noble», în țară la noi ; «tenis», ce devait être princier et royal!*»...

Dar nu vreaî să întristez pe nimenî. Vorbele astea franțuzești își vor fi avut rostul lor : trebuia să se știe, că cel ce vorbea a fost în Franța și este profesor de franțuzește ! Iar dacă nicî constatarea asta nu-î suficientă, pentru înveselirea din nou a cititorilor, haî să mai reproduc o ciudățenie... de tot hazul :

«*Îngerul Domnului* despicasă aerul, din ordinul celui Prea Înalt, *se oprise la Düsseldorf și...*» Dar e destul cu această interesantă călătorie a... Îngerului Domnului ! Nu ?

Într'adevăr, autorul broșurei a fost prea necruțător — cu sine însuși.

* * *

A doua carte este : «Sebastian Teodorescu. *Crima și criminalul* sau *Evoluțiunea dreptului penal în ultimele faze. etc.*» București, Tip. Marinescu 1903. O teză senzațională ! — ar exclama cititorii «Universului», uimiți că n'au citit'o în foiletonul acestei gazete sau în vr'o bibliotecă populară cu cincî parale. Se 'nșală însă amar. Pe coperta cărții strălucește o sentință celebră a unui... profesor, care se crede celebru : «*Aceasta e o teză de valoare ; etc., I. Tanoviceanu, Prof. universitar de dr. penal*». Ați auzit ? o teză de valoare și etc ! O spune d. Tanoviceanu ! Bun. O credem, și citim mai departe, să vedem ce spune elevul. Ah, cu adevărat «de valoare» — acest elev.

Dinsul ne mărturisește dintr'un început o descoperire științifică fără seamăn, pe care a săvârșit-o: «...după-ce arunc o privire generală asupra *necesității evoluării științelor*». Așa dar știm astăzi, ceea ce n'a știut încă nimeni pîn'acum: științele *trebuie* să evolueze, căci un elev al D-lui Tanoviceanu a aruncat o privire generală asupra lor!

Un descoperitor atît de mare — elev care și-a întrecut maestrul — are toată dreptatea să ne spună apoi: «caut să fac o expunere *luminată* a celor două școli». El ne mai poate împărtăși — ca un exces de modestie — că a înjghebat «un plan... *bun sau rău, cum a dat Dumnezeu*». El mai poate fi sigur — un exces de speranță — că: «ni se va ierta mult, căci luptăm mult» — cu sărăcia, înțelege autorul; aș înțelege și eu, dac'ar fi scris: cu sărăcia... de duh. El mai poate spera, că «*a isbutit a învinge copierile din cărțile streine*», cu cari se va fi luptat de sigur mult... Tot el se poate scuza că a consultat literatura cestiunii sale (p. 5), dovedind ast-fel un suveran dispreț pentru bibliografie. Tot el se poate lăuda în prefață, că dă la iveală idei originale, ca de-o pildă, la p. 12: «Ast-fel văzîndu-se pinza idealurilor, *se îndesește golul sufletesc*; astfel este viața muritoare (!!)».

Tot el poate să exclame, în sfîrșit, cu emfasă despre opera sa: «*Așa m'a tăiat capul, așa am făcut*». Noi îl credem — adevăr grăiește. Văzînd însă ciudățenia asta de carte, nu ne prea vine a crede ceea ce autorul, sincer cu sine însuși, afirmă în prefață despre d. Tanoviceanu, că adecă: «printre studenți se ia drept curaj faptul de a-i prezinta o teză spre semnare, *fiind cunoscută scrupulositatea cu care o examinează*». Să fie adevărat?? Ori este numai dorința d-lui Teodorrescu de-a salva ceea ce l'a «tăiat capul» pe d-sa cu ceea ce — ca să vorbim în stilul acestei teze de valoare — l'o fi «tăiat capul» pe d. Tanoviceanu?!

* * *

Dar știți care-î lucrul cel mai ciudat, cu acest soi de cărți ciudate? Să vi-l spuî: vorba e de o specialitate a tiparului, în care profesori și elevi se pot întilni la... aceiași suprafață. Fără îndoială, lucru foarte ciudat!

Sc.

RĂSPUNSURI

C. N. *Cîmpu-lung*. — Nu se poate publica.

R. M. *Iași*. — Copilării.

O. C. *Tecuci*. — În «Dor» e sentiment. Așteptăm și altele.

I. C. *Soveja*. — Am primit c. p. Titlul e foarte frumos. În curînd o scrisoare mai lungă.